

Selusien koa helamu ten Hibru

?Isei mutis selusien koanik?

Meatin tovuol vailea isei kati mutis selusien koanek. Ka akilea keke meatin enek vi Siu tai^a koa rolestei Iesu en meten kati vuo en matil vovoien tai.^b Sakini, rovitei Pol koa mutisi. Ka meatin enek vi avat tai en Sios koa kilea revi Tus Votut. Tei en meatin keil amundemi avit Banabas mutis leta koanek. Amundem mukonek veni kei vi Siu tai koa ka en pris keil ten vatiamal onen Livae.^c Kei vi avat ten Sios koa mual ka mum vituai ral min Pol sua houlu.^d

Ka, kosa, meatin houlu akur anatin keke Apolos mutisi. Apolos vi Siu tai ten out Aleksandria koa sukul revi ka kilea revi Tus Votut onen Ahi. Kei vi avat ten Sios koa kilea vaselus vatahos ka vahisein revi meatin keil keke Ahi rie lat Iesu vahi Mesaea onen.^e Ka avaseini rorkilea revitei isei varei mutis leta koanek ten Hibru, Kristin vasi keil koa akuri rokol kosa alei kilea keke meteisauen koa mul ien ka ven Ahi.

Meatin tovuol vailea avong kati koa amutis selusien enek. Akilea enges keke amutisi mulamu en sua 70 AD (sua keil koa katau en avong Iesu avasi) veni en avong enek me-Rom keil umai amu lin Eim Votut onen Ahi en out Serusalem. Ka en leta enek ten Hibru, meatin koa mutisi selus suval pris keil amul veah asan sanien votut keil en Eim Votut.^f

?Isei vuli selusien koanik mulamu?

Leta koanek, amutisi va min Kristin keil koa avi Siu.^g Veni sua houlu mai muli tuai, houlu en keil amul alokovein demkatien one en Iesu keke avaha ris avousil kat mengkatien keil onen Siu keil.^h Amutis leta koanek vatie lati keke Iesu hetetamen imok mulin tounah vasi koa Siu keil amul amusili mulamu, ka vi kei koa mul sakin asa koa Ahi ling kati vakistal keke vamai vahi anatin. Sakini, mal keke Kristin keil ihuli kat veah demkatien one en Iesu ka iloh hekeih en lohlohien ten demkatien one hetal min sien.ⁱ

^a 1:0 Hib 1:1 ^b 1:0 Hib 2:3 ^c 1:0 Umen 4:36 ^d 1:0 Umen 11:25-26; 13:1-15:41

^e 1:0 Umen 18:24,28 ^f 1:0 Hib 5:1-11; 8:3-5 ^g 1:0 Hib 1:1 ^h 1:0 Hib 6:4-6

ⁱ 1:0 Hib 12:1

?Amutis selusien koanik vensa?

Amutis selusien enek vatie lati keke Iesu hetetamen imok mulin tounah vasi koa Siu keil amul aling demkatien one mul ien

- * Iesu vi hetetamen imok mulin provet keil telamu^j
- * Iesu vi hetetamen imok mulin angelo keil^k
- * Iesu vi hetetamen imok mulin Mosis^l
- * Iesu vi hetetamen imok mulin Sosua^m
- * Iesu vi hetetamen imok mulin asuv houlu onen pris keilⁿ
- * Iesu vi hetetamen imok mulin pris keil koa amum en Eim Votut^o
- * Umen onen Iesu vi hetetamen imok mulin umen vasi keil koa amumoni en Eim Tavolin onen Ahi^p
- * Ran Iesu sakin hatkatien takeih hau onen Ahi mai tahos imok mulin hatkatien takeih telamu onen^q
- * Sanien votut ten moulien onen Iesu tahos imok mulin sanien votut vasi keil telamu^r
- * Ka en Iesu, rormetautei keke rovamai ven Ahi vasuval me-Isrel keil telamu ametau houlu avamai veni en Vatihou Senae^s

Amutisi vasel kat Kristin keil avalomal vakeih en demkatien one – Kristin houlu koa avi Siu avisu en sakvisien keil en hen Siu sav keil koa avit mengkatien keil ka hatkatien takeih telamu onen Ahi tahos imok. Keil avisu en sakvisien keil en hen koakeil arvitei Siu koa avit ahi keil avi houlu ka e vati avousil kat sakinan tisa keil. Ka avisu en sakvisien keil en hen koakeil ten kavmen ten out Rom koa avit vi Kristin keil koa amul aleh avong tatisa keil umai en meatin sav vasi keil. Sakini, amul amumoni tisa min Kristin keil ka amuas houlu en keil umatmat. Ka leta ten Hibru mul sel kat Kristin keil keke ilokovein demkoe en ka tisaen vasi keil, ka iloh hekeih en lohlohien ten demkatien koa Ahi ling keil ien hetal min rendemien keke itokol keite teni.^t

Mari rendemien tai ten selusien koanik mul en Hibru 1:1-3

En avong mulamu, Ahi selus min avu keil orer avong houlu ka en sise houlu ka en provet keil. Ka en avong ekor keil ekek, kei selus min ir ka en Natnali. Kei rie lat Natnali keke voum rohtoh en tounah vasi keil koa mul, ka vat kati keke hesan keil vasi mini. Suvalien kati onen Ahi mul ien, ka kei mul rie lat hetetamenien onen Ahi suval kilas tai mul rie lat titinien ten meteiai. Ral min keihoen ten selusien onen, mul sakin tounah vasi koa mumoni val vousil rendemien onen. Ka navong mum vasin tounah keke vakas motein meatin keil ran tisaen keil one keke methos onen Ahi kilea val en keil, kei va rondan en usite matu ten vulin ten keihoen en out nesa onen Ahi koa titinien ten hetetamenien ka keihoen onen mariso mok.

j 1:0 Hib 1:1-3 k 1:0 Hib 1:4-14; 2:5 l 1:0 Hib 3:1-6 m 1:0 Hib 4:6-11

n 1:0 Hib 5:1-10; 7:26–8:2 o 1:0 Hib 6:20–7:25 p 1:0 Hib 8:3-6; 9:1-28 q 1:0 Hib 8:7-13

r 1:0 Hib 10:1-14 s 1:0 Hib 12:18-24 t 1:0 Hib 12:1

?Asa mul en selusien koanik?

1. Asa koa Ahi vothot eni min ir ka en Natnali tahos imok mulin asa koa vothot eni ka en provet keil telamu. (1:1-4)
 2. Iesu vi hetetamen imok mulin hetetamen keil telamu. (1:5-7:28)
 - a. Iesu vi hetetamen imok muli angelo keil (1:5-2:18)
 - b. Iesu vi hetetamen imok muli Mosis (3:1-4:13)
 - c. Iesu vi hetetamen imok muli pris keil ten vatiamal onen Eron (4:14-7:28)
 3. Umen onen Iesu suval asuv houlu onen pris keil tahos imok mulin umen vasi keil koa amumoni en Eim Tavolin telamu (8:1-10:18)
 - a. Hatkatien takeih hau tahos imok mulin hatkatien takeih telamu (8:1-13)
 - b. Eim Votut en out nesa koa Iesu mum eni tahos imok mulin Eim Tavolin telamu (9:1-10)
 - c. Sanien votut onen Iesu tahos imok mulin sanien votut vasi keil telamu (9:11-10:18)
 4. Sakien koa romusil Ahi ral min demkatien tahos imok mulin sakien koa rosak visi rovousil mengkatien keil onen Siu keil (10:19-12:29)
 - a. Selkatien keke ronametautei keke rovaha ven Ahi (10:19-25)
 - b. Selkatien keke ronelokoveintei demkatien orer (10:26-31)
 - c. Selkatien keke rehelomal hekeih imok en demkatien orer (10:32-12:13)
 - d. Selkatien keke moulien orer hetolas (12:14-17)
 - e. Selkatien keke rehelong kat Iesu ka ronaseseintei hatkatien takeih hau onen Ahi (12:18-29)
 5. Selusien ekor keil (13:1-25)
-

Ahi selus min meatin keil ka en Natnali

1 ¹En avong mulamu, Ahi selus min avu keil orer avong houlu ka en sise houlu ka en **provet** keil. ²Ka en avong ekor keil ekek, kei selus min ir ka en Natnali. Kei rie lat Natnali keke voum rohtoh en tounah vasi keil koa mul, ka vat kati keke hesan tounah vasi keil mini. ³Suvalien kati onen Ahi mul ien, ka kei mul rie lat hetetamenien onen Ahi suval kilas tai mul rie lat titinien ten meteiai. Ral min keihoen ten selusien onen, mul sakin tounah vasi koa mumoni val vousil rendemien onen. Ka navong mum vasin tounah keke vakas motein meatin keil ran **tisaen** keil one keke methos onen Ahi kilea val en keil, kei va rondan en usite matu ten vulin ten keihoen onen Ahi en out nesa koa titinien ten hetetamenien ka keihoen onen mariso mok.

Natin Ahi hetetamen imok mulin angelo keil

- ⁴ Ahi sakin Natnali vi hetetamen imok lohlin **angelo** keil. Veni eis koa Ahi sani mini hetetamen imok mulin eis one.^u ⁵ Koanek anatin veni Ahi rovitentei min etai angelo keil vahit,
*“Keik kovi Natkuli,
 ka kosa, numai navi Tata onom.”* Sam 2:7^v
- Ka usil etai angelo, Ahi rovitentei vahit,
*“Inau nihi Tata onen,
 ka kei hehi Natkuli.”* 2Saml 7:14^w
- ⁶ Evus, navong Ahi vit vasila moeite onen vamai en out netan, viteni vit,
“Angelo vasi keil onen Ahi iha netan mini.” Dut 32:43^x
- ⁷ Ka en usite onen angelo keil, kei viteni vit,
*“Ahi sakin angelo keil amum mini suval avi eang keil.
 Ka avi meatin toumien keil onen koa amum mini suval avi ahang koa
 vilhili.”* Sam 104:7
- ⁸ Ka usil Natnali, kei viteni vit,
*“Losilkatien onom, O Ahi, hel lisenges ka lisenges.
 Keik kolei kat revi meatin keil onom musil asa koa mal.*
- ⁹ *Em vat tounah koa mal
 ka tinom kat sakkalkalien keil.
 Sakini Ahi, Ahi onom, rie latuk
 keke kovakur houhouen ka sien
 valin koakeil aro ral minuk.”* Sam 45:6-7
- ¹⁰ Ka kei viteni mun vit,
*“O Asuv, en avong mulamu, keik komumon out netan,
 ka komumon teilang ka tounah koa mul ien.*
- ¹¹ *Avaseini keke tounah keil enek ivupuol, keik kitos.
 Tounah keil enek imatu ka imande hesuval eisin keil.*
- ¹² *Anatin, keik kilum lat keil hesuval avi musmus ka kisoni heha.
 Ka kikekes eni hesuval avi eisin keil
 ka kumon tounah keil ihi heite hau.
 Ka keik kil vatte hetas lisenges,
 moulien onom sakras vavus.”* Sam 102:25-27
- ¹³ Ahi rovitentei min etai angelo keil onen vahit,
*“Keik kitondan en vulin ten keihoen ekek en usite matu
 hetokol avong koa niling koakeil avi vativieh onom il en hem.”* Sam 110:1
- ¹⁴ ?Angelo keil avi asa? Keil avi ninin keil koa amum min Ahi. Ka kei mul sila keil avaha avakataun koakeil rie lat keil keke voutut moulien one.^y

^u 1:4 Efes 1:21; Plp 2:9 ^v 1:5 Umen 13:33; Hib 5:5 ^w 1:5 1Kron 17:13 ^x 1:6 Sam 97:7
^y 1:14 Sam 34:7; 91:11

**Rosakras rovalohosai ran vurohien onen Ahi
munak romundem maen longlongien onen**

2 ¹Sakini, veni more longlongien usil Natin Ahi vi anatin, rehelei kati keke rehehuli kati ka rehermaentei rendemien orer nasesaitai rani. ²Mengkatien keil koa **angelo** keil avit luvati min avu orer keil telamu avi anatin. Ka koakeil armusiltei vuo arlong kattei akur mahien koa mal avakuri.^z ³?Ka munak avu keil orer asakras avalohosai ran mahien enek, hemukave suk en ir munak rehendem maen mari longlongien ekek usil mukave Ahi mul mutut meatin keil? Mahien koa kilea hemai ven ir hemariso mok. More longlongien enek, Asuv Iesu varei vit luvati. Ka evus, koakeil araengoni avitehit leini keke rokilea vi anatin.^a ⁴Ka Ahi emun rie lati vi anatin ral min marmari merikel ka metai tateisav keil houlu. Rolesi mun vi anatin ka en sanien keil koa **Ninin Votut** san retai eni min meatin keil musil rendemien onen Ahi.^b

**Ahi rie lat Iesu Kristo keke vamai vahi houlu en
tounah vasi vaka en sakvisien ka matien onen**

⁵Navong navit usil out netan koa Ahi houmoni hemai hehi heite hau, tahos mikilea eni keke kei rorie lattei **angelo** keil keke avalosil kati.

⁶Veni suval koa Tus Votut viteni en out tai vit,

“?O Ahi, meatin vi isei keke komundem usili?

?Vensa varei kolekat natin meatin mukok?

⁷Ten avong havivis, kosakini vi netan en angelo keil.

Ka katau suk, kosan out ten houhouen mini ka koling vatluvoluv ten hiasuvien en vatin.

⁸Keik koling tounah vasi keil koa komumoni
mul en hen keke valosil kati.”

Sam 8:4-6^c

Navong vit, Ahi *ling tounah vasi keil koa mul en hen keke valosil kati*, rokilea keke tounah tovuol koa kei rolosil kattei. Avaseini keke koanek anatin, kosa, rolesi keke rovitei veah tounah vasi koa amul along kati.

⁹Ka roles Iesu koa, *ten avong havivi, mai vi netan en angelo keil*. Ka kosa, rokilea keke kur *out ten houhouen ka vatluvoluv ten hiasuvien mul en vatin* veni kei kur sakvisien keil ka mat vinat ir. Anatin, ven more envatien onen, Ahi ling kati keke Iesu hemat en usite onen meatin vasi keil.^d

¹⁰Tounah vasi keil koa amul, amul keke avatie lat keihoen onen Ahi ka avahati lat isen. Ka mal varei keke Ahi maen Iesu vahisu en sakvisien keil vasakini vamaal vavinvin vasi keke vamat voutut meatin keil. Ven koanek, Iesu mai vi houlu en titiali sav keil onen Ahi keke valamun keil

^z 2:2 Umen 7:38,53; Kal 3:19 ^a 2:3 Hib 10:29; 12:25 ^b 2:4 1Kor 12:4,11

^c 2:8 1Kor 15:27 ^d 2:9 Plp 2:8-9

avakur hetetamenien one. ¹¹ Iesu ral min koakeil enek koa kei kas motein keil ran tisaen one, Tata one tas. Sakini, Iesu romemoutei vahise keil en tunali ka ahinali keil.^e ¹² Veni kei viteni min Ahi vit,

“Inau nihitehiten usiluk min tuak ka ahinkuli keil.

Navong melah ruai out tas, nisan masmasien minuk.”

Sam 22:22

¹³ Kei viteni mun vit,

“Niling desien onak en Ahi.”

Aes 8:17^f

Ka viteni mun vit, *“Inau ke, ral min titiali keil koa Ahi sani minau.”* *Aes 8:18*

¹⁴ Veni titiali keil enek avi meatin keil koa ave ka rae mul, Iesu mun mai suval keil. Ka matien onen vitan en Temat koa vuli kat keihoen ten matien.^g ¹⁵ Ka en sise enek, Iesu luvat koakeil metauen ten matien par kat keil en avong vasi ten moulien one.

¹⁶ Rokilea keke Iesu romitatei vakataun angelo keil. Kei mita *“vakataun koakeil aka en vatiamal onen Ebrahim.”* *Aes 41:8-9* ¹⁷ Sakini,

mal keke mai suval tunali ka ahinali keil en usite vasi keil. Veni, en sise enek, Iesu mai vilelau en enmahisien ven keil ka mai kataun keil suval **asuv houlu onen pris keil** koa mul mum vasi tounah koa Ahi ling kati keke voumoni. Kei san moulien onen suval sanien votut tai keke vakas motein meten Ahi keke helele hetahos en keil ka hermudemtei mun usil **tisaen** keil one.^h ¹⁸ Ka veni kei emun kur sakvisien ka mahien keil, kei kilea vakataun koakeil amul akur sakvisien keil.ⁱ

Ahi rie lati keke Iesu vi hetetamen imok mulin avu Mosis telamu

3 ¹ Tuak ka ahinkuli keil, Ahi koa mul en out nesa vise ir keke rovapil vituai rovahi meatin votut keil onen. Tahos keke mihendem usil Iesu Kristo, koa Ahi sila suval **eiloheh** onen min ir, ka koa mum suval **asuv houlu onen pris keil** en usite ten demkatien orer en meten Ahi.^j ² Ka Iesu mum vasin tounah koa Ahi rie lati keke voumoni. Kei mum suval **Mosis** etin, koa *“mum revi tounah vasi ten eim onen Ahi,”*

Nam 12:7 koa aneite ten eim vi meatin keil onen.

³ Ka meatin koa muti eim, asan houhouen mini mulin houhouen koa arie lati min eim sasen enges. En vati sise enek, mal keke asan houhouen min Iesu mulin Mosis. ⁴ Anatin keke eim vasi keil, meatin tai mumoni. Ka Ahi, kei varei mumon tounah vasi keil. ⁵ Mosis, kei mumon tounah vasi tahos musil asa koa Ahi mundemi suval more meatin toumien tai en eim onen Ahi. Ka kei vit usil tounah keil koa ihit usili en avong veite veah. ⁶ Kristo emun mumon tounah vasi tahos musil asa koa Ahi mundemi. Ka kei mum suval Natnali koa vi houlu en eim onen Ahi. Ka ir varej, rovi eim onen

^e 2:11 Mat 25:40; Mak 3:35; Sion 20:17 ^f 2:13 2Saml 22:3; Aes 12:2 ^g 2:14 Sion 12:31; 1Sion 3:8; Rev 12:10 ^h 2:17 Plp 2:7; Hib 2:14; 1Sion 2:2; 4:10 ⁱ 2:18 Hib 4:15
^j 3:1 Hib 4:14; 6:20; 7:26; 8:1; 9:11

enek munak rormetautei, ka rendemien orer keih en tounah koa roling desien orer eni.^k

**Selkatien keke ronaseseintei ren Ahi ka asa
en vati voumoni en moulien orer**

⁷Tahos rehelong selkatien onen **Ninin Votut** navong viteni vit,
“Kosa, munak milong ren Ahi,

⁸ minalong seseintei nasuval avu onami keil telamu amumoni navong
aviles eisile rani.

Ka suval amumoni en out volvol keke avasak visi.^l

⁹Ahi selus usil keil vit,

‘En out enek, avu keil onami avit avasak vis inau avalesi keke naro
ral min keil vuo narrotei,

avaseini keil ales tounah vasi koa namumoni en mete sua hanumau
elu (40) tuai.

¹⁰Sakini, tinok kat koakeil vasi ten avong enek.

Lises, keil amumon vatie keih kat inau,

ka e rovattei availea sise keil koa ek vati malamun keil eni.

¹¹Sakini, navuroh kat keil ka navit kati keke

asakras avaha en out koa nisakin keil avaseh revi eni.’ ” Sam 95:7-11^m

¹²Tuak ka ahinkuli keil, mihelei kati keke tetai en kami nakurtei rendemien tatisa tai koa nasakin demkatien onami namot ka minahilestei ran Ahi koa mouli. ¹³Sakini, navong vi ‘kosa’ koa ahho teni mul, tetai en kami hesel kat kami sav en avong vasi keke minamaentei rendemien keil ten **tisaen** analuvos kami ka anasakin vatumi namai nakeih. ¹⁴Veni munak rehelomal hekeih en demkatien orer heha hetokol keite ten moulien orer, rorie lati keke rokapil vituai ral min Kristo.ⁿ ¹⁵Koanik suval asa koa Tus Votut viteni vit,

“Kosa, munak milong ren Ahi,

minalong seseintei nasuval avu onami keil telamu amumoni navong
aviles eisile rani.”

Sam 95:7°

¹⁶?Vi isei keil varei koa along ren Ahi ka aviles eisile rani? Vi koakeil vasi amul en hen **Mosis** koa Ahi lah lat keil amemea ran out **Isip**.^p

¹⁷?Ka Ahi tin kat isei keil sua hanumau elu (40)? Tin kat meatin keil koa amumon **tisaen**, koa umot retai ka umatmat en out volvol.^q ¹⁸?Ka Ahi vat kati min isei keil keke irkurtei sehien koa kilea vasani min keil? Vat kati min koakeil along sesein ren.^r ¹⁹Sakini, rolesi keke keil asakras avaha en atan enek veni e rovattei avaling demkatien one eni.

^k 3:6 Kol 1:23; Hib 3:14 ^l 3:8 Eks 17:7; Nam 20:2-5 ^m 3:11 Nam 14:21-23

ⁿ 3:14 Hib 3:6 ^o 3:15 Hib 3:7-8 ^p 3:16 Nam 14:1-35 ^q 3:17 Nam 14:29; 1Kor 10:10

^r 3:18 Nam 14:22-23; Sam 95:11; Hib 3:11

Ahi vat kati keke meatin keil onen iha ito en out ten sehien

4 ¹Ka kosa, sehien koa Ahi vat kati keke vasani min meatin keil onen mul veah. Sakini, rehelei kati keke tovuol en kami nalei ras sise onen koa hekuri hetokol out ten sehien enek. ²Veni ir rolong more longlongien suval keil emun alonge. Ka more longlongien enek rokatauntei keil veni, navong alonge, arkurtei vatal min demkatien. ³Ka ir koa demkatien orer mul, romul rokur sehien enek suval koa Ahi vat kati vit,

“Navuroh kat keil ka navat kati keke

asakras avaha en out koa nisakin keil avaseh revi eni.” Sam 95:11^s

Kei viten selusien koanik avaseini keke mum vasi umen onen tuetin tuai navong mum rohtoh en out netan. ⁴Rokilea koanek anatin veni en out tai en Tus Votut aviteni avit, *“Ka en avong koa oulu (7), Ahi museh ran umen vasi keil onen.”*

Sen 2:2 ⁵Ka rolesi tuai

keke Ahi vit, *“Asakras emun avaha en more atan onak koa akilea avaseh revi eni.”* Sam 95:11^t ⁶Koakeil along more longlongien koanik mulamu, keil arkurtei sehien koanek veni along ras ren Ahi. Sakini, sehien enek mul veah keke meatin teisav keil akilea avakuri. ⁷Veni koanik anatin, Ahi ling lat avong sav keke meatin keil akilea avamai avakur sehien one. Avong koanik vi kosa. Ahi selus usili sua houlu koa katau eni ka en asuv houlu **Deved** suval koa rolonge tuai vit,

“Kosa, munak milong ren Ahi,

minalong seseintei.”

Sam 95:7^u

⁸Ka me-Isrel keil arvotintei sehien enek en atan ten out Kenan koa Sosua mulamun keil akuri. ⁹Veni munak akur sehien one tuai, vensa varei sua houlu katau eni, Ahi vit usil avong sav tai koa keil ikur sehien one esuk eni?^v ⁹Ka veni koanek anatin, avong tai mul veah koa meatin keil onen Ahi ikur sehien, koa hesuval sehien ten lisenges onen Ahi. ¹⁰Veni, en sakien koa Ahi mum vasi umen onen ka kur sehien ten lisenges, meatin keil onen emun iseh revi ran umen keil one.^w ¹¹Sakini, rehesak visi hekeih rovakur sehien enek keke tovuol en ir namot veni long ras selusien onen Ahi suval koa me-Isrel keil telamu amumoni.

¹²Sakini rehelong kat selusien onen Ahi, veni keihoen ka moulien mul ien. Selusien onen kan mulin naef koa kan en usite vasi keilu, veni kilea vakirisil en moulien onen meatin tai vaha vio ... valin out koa husi mul kapil ral min sin, ka rokol out koa ninin ka rendemien onen mul ien. Anatin, selusien onen Ahi mul kirisil va neim va vio ... mul vothot en asa koa mul en tiner ka rendemien keil orer, ka kei mul lei rahiti.^x ¹³Tounah

^s 4:3 Hib 3:11; 4:5 ^t 4:5 Hib 3:11; 4:1 ^u 4:7 Hib 3:7-8 ^v 4:8 Dut 31:7; Sos 22:4

^w 4:10 Sen 2:2; Hib 4:4 ^x 4:12 1Pit 1:23; Aes 49:2; Efes 6:17; Rev 19:15; Sion 12:48

tovuol kilea vato suai ran Ahi. Kei kilea en tounah vasi ka hehothot eni hemai en mesai. En avong tai, ir vasi rehelomal en meten ka reheselus mini en usite orer.

**Iesu vi asuv houlu onen pris keil ka mulomal
en meten Ahi en usite orer**

¹⁴Veni tounah vasi enek vi anatin, ka vi anatin emun keke Iesu, Natin Ahi, vi **asuv houlu onen pris keil** ka va tuai en out nesa keke valomal en meten Ahi en usite orer, rekehuli kati hekeih demkatien koa romul rovit leini rokuri tuai.^y ¹⁵Asuv houlu onen pris keil en usite orer kilea merauen ten aven meatin ka kilea en vamahis ir. Veni kei emun kur sakvisien en sise keil vasi suval ir, ka kei romottei en **tisaen**.^z ¹⁶Ka ven Iesu mul en usite orer, ronametautei keke rovaha ven Ahi koa mul rondan en vulin ten keihoen onen. Sakini, en avong vasi koa er vat kataunien onen Ahi, rehelesi keke hetie lat enmahisien ka more envatien onen min ir.^a

5 ¹Navong aling meatin tai mai vi asuv houlu onen pris keil, arie lati ran meatin keil keke voum ka valomal en meten Ahi en usite one. Sakini, kei kilea vasan sanien votut keil min Ahi en usite one, ka vouas buluk ka nani keil vakas motein meten Ahi keke naleletei mun natisa en keil ven tisaen keil one. ²Ka veni asuv houlu onen pris keil emun vi meatin tai koa merau, kilea revi merauen onen meatin keil. Sakini, mul mum merau ral min koakeil arkilea revitei sise koa mal ka amusavoi neli en ualien one.^b ³Ka veni asuv houlu onen pris keil emun vi meatin koa merau mukok, kei hou vini sipsip keil ven tisaen keil onen hetal min tisaen keil onen meatin sav keil emun.^c ⁴Ka meatin romusiltei rendemien onen sasen enges keke vakur umen ten houhouen enek, ka Ahi enges mul rie lati, suval koa mumoni min **Eron**.^d

⁵Ka navong Kristo mai vi asuv houlu onen pris keil, romusiltei rendemien onen keke vahati lat isen. Ahi varei rie lati vakur umen enek vit,

*“Keik kovi Natkuli,
ka kosa numai navi Tata onom.”*

Sam 2:7^e

⁶Ka en out sav viteni mun vit,

*“Keik kihi pris tai ten lisenges,
koa hesuval pris Melkisedek mulamu.”*

Sam 110:4^f

⁷En moulien onen en out netan, Iesu vis min Ahi ka peahi ven kataunien ral min si meten. Anatin, makul keih va min Ahi koa kilea

^y 4:14 Hib 3:1; 6:20; 7:26; 8:1; 9:11; 10:23 ^z 4:15 Hib 2:17 ^a 4:16 Hib 10:19

^b 5:2 Hib 2:17; 4:15 ^c 5:3 Lev 9:7; 16:6 ^d 5:4 Eks 28:1 ^e 5:5 Umen 13:33; Hib 1:5

^f 5:6 Hib 6:20; 7:17

voutut kei ran matien. Ka Iesu vouhou min Ahi, ling rendemien onen mul netan, ka ling moulien onen en hen. Sakini, Ahi raengon hisien keil onen.^g ⁸Ka avaseini kei vi Natin Ahi, Ahi viseini en sakien ten longkatien ka en longtisaen koa visu eni. ⁹⁻¹⁰Ka navong Ahi lesi keke Iesu mal vinvin vasi, rie lati mai vi asuv houlu onen pris keil koa suval pris Melkisedek telamu.^h En sakien enek, Iesu Kristo mai mutut koakeil vasi along kati ka mumon sise keke avakur moulien ten lisenges vaka ien.

Selkatien keke meatin keil analokoveintei demkatien one

¹¹Komai mekur tounah houlu koa emai vati mevahiteni min kami usil tounah keil enek, ka keih veah keke milong kilea eni veni rendemien onami memerau veah en usite ten tounah keil onen Ahi. ¹²Avong vinvin keke kami mivamai tuai mivahi tiser keil keke mivahisein meatin sav keil en usite ten tounah keil ten demkatien. Ka avasieni vamukonek, nalesi navit mal keke kami mihekur rohtoh en hihiseien keil usil more longlongien onen Ahi avong tamun. Misuval titiali keil veah koa mirmatutei veah mivan anien koa keih, ka mimul misusu veah en hihiseien keil koa amerau asuval melek enges.ⁱ ¹³Ka koakeil amul asusu en melek ten hihiseien keil koa amerau, avi tivava veah, ka arvinvintei keke avalong kilea asa koa Ahi mul viteni usil mukave meatin keil umai amal en meten. ¹⁴Ka hihiseien keil koa keih neli asuval anien koa keih an koakeil amatu tuai. Koakeil enek akilea avalei kilea asa tahos ka asa tisa veni, en moulien one, lisenges amusil kat tounah koa akilea musil selusien onen Ahi.^j

6 ¹Sakini, reherselustei mun usil hihiseien telamu koa mal Kristin keil usili koa maes. Hetahos imok reheha mok en hihiseien keil koa hesakin ir rehemai rehematu revi en demkatien orer. Veni hetisa munak tai en komai hemai ris keke vahisein ris kami en vatte ten demkatien onami vasuval hemukave mihehiles ran sakien keil koa avi heisav enges koa asakras avasan moulien min ir, ka miheling demkatien onami en Ahi.^k ²Hermaltei keke mehemai ris mehehisein ris kami en usite ten hemukave mihehi **baptaes** en meatin tai ka miheling hemi eni, vuo asa hekur out navong meatin keil imoul eris ran matien ka ilomal en meten Ahi en Avong ten Mari Kot. ³Sakini, munak Ahi hemaeni, rehekur hihiseien keil koa hesakin ir reheha mau rehematu tamun en demkatien orer.

⁴?Ka mukave en koakeil akur demkatien tuai, evus, alokoveini? ?Ahi hehiles ris keil avong tamun keke avakur ris demkatien? Vuo, hervilestei keil. Veni mulamu, umai alei kilea revi meneai ten more longlongien

^g 5:7 Mat 26:36-46; Mak 14:32-42; Luk 22:39-46 ^h 5:9-10 Sam 110:4; Hib 5:6

ⁱ 5:12 1Kor 3:1-3; 1Pit 2:2 ^j 5:14 Rom 16:19 ^k 6:1 Hib 9:14

onen Ahi, akan vis sanien ten out nesa koa vi moulien one en Iesu Kristo, ka **Ninin Votut** mai sien keil suval koa mumoni en Kristin sav keil.¹ ⁵Keil akilea revi keke selusien onen Ahi tahos, ka alei kilea en keihoen koa Ahi hehothot eni en avong keil koa hemai veah. ⁶Sakini, munak akilea en tounah vasi keil enek, ka evus, alokovein demkatien one, Ahi hervilestei mun keil avakur ris demkatien. Veni sakien one suval koa, keil varei, amul amuti kat ris Natin Ahi en meten meatin sav keil. Ka amul asakin mesav keil alei seseini.

⁷Tiner neim suval atan onen Ahi. Ka atan koa, lises, ous mus eni ka sakin tounah keil tetahos mul moul ien vakataun kei koa vi atan osen, Ahi hel hetokol kati. ⁸Ka munak oumunai ka viau tatisa mul kikistal ran atan koanek, atan enek rotahostei ka, hervitei tuetin, meatin koa atan osen hesesenda eni, hehol lini ka henit lini.^m

⁹Tuak ka ahinkuli keil, avaseini keke namul nasel kat kami mukok, namundesini keke kami mimul mimusil kat Ahi keih, ka sakien onami mal en koakeil Ahi mutut keil avakur moulien hau. ¹⁰Ahi mum mal lisenges, ka en hervobongentei umen koa mimumoni en isen ka envatien koa mirie lati min meatin sav keil onen Ahi navong misan kataunien min keil koa mimul veah mimumoni.ⁿ ¹¹Komai emai vati mok keke tetai en kami heling rendemien onen hekeih keke houn hemukonek hetokol avong koa miheles keite ten lohlohien koa mimul ien. Ka mihoumoni hemukonek veni mikilea keke, en avong enek, mihelesi keke tounah keil koa miling desien onami eni vi anatin. ¹²Emai rovattei kami mivahi tarmah keil, ka hetahos keke miheleisungein koakeil rendemien one tetaveah ka amulomal keih en demkatien one. Veni, ka en sakien keil ekek, akur asa koa Ahi vat kati min keil.

Rokilea keke hatkatien keil onen Ahi avi anatin

¹³Navong Ahi mumon hatkatien onen ral min **Ebrahim**, kei suv kati en isen veni eis tovuol valin isen.^o ¹⁴Kei viteni vit, *“Inau varei navat kati keke nitokol katuk, ka numon vatiamal onom koa ikistal enuk ihi houlu vis ihi houlu mok.”*
Sen 22:17 ¹⁵Sakini, navong Ebrahim rosin heite teni vakistal vatal min rendemien koa tetaveah, kei kur asa koa Ahi vat kati mini. ¹⁶Navong meatin tai vit vasakin hatkatien onen vakeih tamun, kei suv kati en tounah koa keih imok mulin kei. Veni navong suv kat hatkatien onen mukok, mesav keil akur anatin eni ka armuseltei mun usili.^p ¹⁷En sakien enek, navong Ahi en vati vatie lati keke hervilestei rendemien onen min koakeil ikur heite ten hatkatien onen, kei suv kati en isen. ¹⁸Anatin, Ahi, koa sakras valiluvos, mumon sakien elu koa

¹ 6:4 Mat 12:31; Hib 10:26-27; 1Sion 5:16 ^m 6:8 Sen 3:17-18 ⁿ 6:10 Hib 10:32-34
^o 6:13 Sen 22:16 ^p 6:16 Eks 22:11

sakras vahiles. Kei vat kati keke hetokol kat ir, ka suv kat hatkatien onen en isen. Sakini, ir koa roro suai en hen rehesi ir, veni rokilea rovaling desien orer keke, asa koa Ahi vat kati voumoni en usite orer, reheles heite teni anatin.⁹ 19-20 Desien koanik suval angka en moulien orer vahuli kat ir keke ronasesaitai. Ka rokilea keke Ahi houn vasin asa koa vat kati veni Iesu, koa suval pris **Melkisedek** telamu, mul mum en usite orer.⁷ Anatin, Iesu, koa roling desien orer eni, kei va mulamu en ir en Eim Votut koa mul en out nesa, mual mulin kaliko koa ring koe out koa vi votut vis vi votut imok koa Ahi mul ien. Ka ekonek, mul mulomal en meten Ahi en usite orer suval **asuv houlu onen pris keil** ten lisenges.⁵

**Isu mai vi asuv houlu onen pris keil ten
lisenges suval pris Melkisedek telamu**

7 ¹Nihit kilea min kami keke **Melkisedek** vi isei. Mulamu, kei vi asuv houlu ten taon ten out Salem^t ka kei mum suval **pris** emun onen Ahi ten out nesa. Navong **Ebrahim** mul mai ris ran vaen koa kei ka onen keil uvae lin asuv houlu ehat (4) eni, *“Melkisedek va sao eni ka san tokolkatien tai mini.”* Sen 14:19 ²Ka *“Ebrahim sani mini taet ten tounah vasi koa kei lahi en vaen enek.”* Sen 14:20 Isen Melkisedek, aneite teni vi ‘asuv houlu ten maluen.’ Ka veni taon ten out Salem, aneite ten isen vi ‘tomat,’ kei vi ‘asuv houlu ten tomat’ emun. ³Tus Votut rovitentei usil tata vuo mama onen, rovitentei usil hasuen vuo matien onen, ka rovitentei usil avu keil onen avi isei keil. Sakini, kei vi pris tai ten lisenges suval Natin Ahi.^u

⁴Rolei kilea keke Melkisedek vi mari hetamen tai veni Ebrahim, vati avu orer, san taet mini ten tounah vasi koa kei lahi en vaen onen. ⁵Ka **pris** keil koa aka en mari vatiamal onen Livae, Mosis meng kat keil keke avakur taet ran me-Isrel sav keil, avaseini keil avi tue keil ka keil emun aka en ara onen Ebrahim.^v ⁶Ka Melkisedek rokistaltei ran mari vatiamal onen Livae. Ka rolesi keke kur taet ran Ebrahim ka san tokolkatien mini, kei koa Ahi vat kati keke vatokol kati. ⁷Ka rokilea keke navong meatin tai mul san tokolkatien min meatin sav, kei koa mul sani vi hetetamen imok mulin kei koa kuri. ⁸En usite onen pris keil koa akur taet, keil avi meatin keil enges koa akilea avamat. Ka en usite onen Melkisedek koa kur taet, suval koa kei moul mules veni Tus Votut roselustei usil matien onen. ⁹Ka, rokilea rovahiteni vamukok: navong Ebrahim san taet enek, suval koa sani en usite onen Livae ka koakeil emun amul en mari vatiamal onen koa arkistaltei veah. ¹⁰Veni avaseini keke Livae, arvasitei veah, navong

⁹ 6:18 Nam 23:19; 1Saml 15:29 ^r 6:19-20 Sam 110:4; Hib 5:6; 7:17

^s 6:19-20 Lev 16:2-3,12,15 ^t 7:1 Taon ten out Salem mai vi taon ten out Serusalem en avong onen asuv houlu Deved. ^u 7:3 Sam 110:4 ^v 7:5 Nam 18:21

Melkisedek mai sao en Ebrahim, suval koa Livae mul veah neim en Ebrahim koa vi vati avu onen.

¹¹Navong Ahi san mengkatien keil onen min me-Isrel keil ka en Mosis, kei san sise keke **pris** keil en vatiamal onen **Livae** akilea avoum en meten en usite onen me-Isrel vasi keil. Ka meatin keil asakras avamai avamal avavinvin vouis umen onen pris keil ekek. Sakini, kei vit luvati keke hetie lat pris sav tai koa herkistaltei en ara onen **Eron**, asuv houlu onen pris keil, koa kistal en vatiamal onen Livae.^w Pris enek hesuval pris Melkisedek telamu. ¹²Ka navong Ahi rie lat pris sav tai vakes pris keil telamu, mal keke hekes **mengkatién|Mengkatién keil onen Mosis** keil telamu emun. ¹³Ka Asuv orer, koa tounah keil enek mul vit usili, kei kistal en vatimal sav tai koa meatin tovuol veah val ien koa mum suval pris tai. ¹⁴Anatin, Asuv orer kistal en vatiamal onen Sudah.^x Ka **Mosis** rovitentei usil vatiamal koanik navong selus usil pris keil.^y

¹⁵Ka rokilea revi keke Ahi kekes en pris keil telamu navong rolesi keke sakin asuv houlu onen pris keil sav kistal, tai koa suval pris Melkisedek telamu. ¹⁶Veni navong pris sav koanek mai vi pris, romusiltei mengkatien telamu keil koa viteni keke hekistal heka en vatiamal onen Livae. Kei mai vi pris veni moulien onen sakras vavus ka keihoen mul en hen. ¹⁷Koanek suval asa koa Tus Votut vit usili vit,

“Keik kihi pris tai ten lisenges,

koa hesuval pris Melkisedek mulamu.”

Sam 110:4^z

¹⁸Sakini, rolesi keke Ahi ling seh en mengkatien keil telamu veni arvinvintei ka amum heisav en tounah keil koa avit usili. ¹⁹Veni meatin tovuol vamaí vamaí vavinvin vasi en meten Ahi vaka en mengkatien keil onen Mosis. Sakini, Ahi mumon sise sav koa rokilea rovaling desien orer eni, koa sakin ir rokilea rovamaí vesesal veni vaka ien.^a

²⁰Navong Ahi viten selusien koanek, suv kati en hatkatién tai. Ka rorlestei keke mumon sakien enek navong pris sav keil umai akur umen one. ²¹Ka navong Ahi vit usil avong koa Iesu emai vi pris, suv kat selusien onen vit,

“Inau navi Iahova,

ka inau naviteni keke kimai kihi pris ten lisenges,

ka nirvilestei rendemien onak usili.”

Sam 110:4^b

^w 7:11 En mari vatiamal teindan elu (12) onen me-Isrel keil, Ahi rie lat vatiamal onen Livae keke umon umen tateisav keil onen Ahi. Ka en mari vatiamal koanek onen Livae, Ahi rie lat Eron keke hemai hehi asuv houlu onen pris keil, ka viteni keke koakeil enges akistal en ara onen akilea avakur umen ten pris (Eks 28:1). ^x 7:14 Mari vatiamal onen Sudah vi vatiamal koa Ahi vat kati keke asuv houlu keil onen me-Isrel keil ikikistal ika ien. ^y 7:14 Sen 49:10; Aes 11:1; Mat 2:6; Rev 5:5 ^z 7:17 Hib 5:6; 6:20 ^a 7:19 Hib 9:9 ^b 7:21 Hib 5:6; 6:20; 7:17

²²Ka rokilea keke **hatkatien takeih** hau koa Ahi mul mumoni ral min ir hetahos imok helin hatkatien takeih telamu, veni Iesu varei mul sakini mai vi anatin.^c

²³Tounah tamun teisav en Iesu ka pris keil telamu. Pris keil telamu avi houlu veni navong umat, keil asakras emun avoum. ²⁴Ka veni Iesu moul lisenges, umen onen suval pris hel en hen lisenges, ka hersa lattei heha min etai mun meatin. ²⁵Sakini, kosa ka lisenges, kei kilea voutut koakeil umai ven Ahi. Ka veni Iesu moul lisenges en meten Ahi, kei mul mulomal ka mul peahi en usite onen koakeil aling demkatien one eni.^d

²⁶Sakini, rolesi keke mal vinvin keke Iesu vamai vahi **asuv houlu onen pris keil** koa mul mum en usite orer. Kei vi votut, mutolas, ka romumon etai tounah vatisa. Ka Ahi kulat Iesu ran meatin tisa keil ten out netan ka vati lati keke vato en out nesa.^e ²⁷Kei rosualtei pris keil telamu. Veni keil asan sanien votut keil va min Ahi en avong vasi. Mulamu, asan sanien votut tai ven **tisaen** keil one. Ka katau, asan sanien votut keil ven tisaen keil onen meatin savsav keil. Ka Iesu, kei san sanien tas navong san kei sasen. Ka Ahi les sanien tas enek onen vinvin ten avong vasi.^f ²⁸Rolesi keke navong amusil mengkatien keil onen Mosis keke avatie lat meatin keil avamai avahi pris keil, arie lat koakeil avi meatin keil ten out netan enges koa amemerau. Ka katau en mengkatien keil onen Mosis ekek, Ahi rie lat Natnali keke vamai vahi asuv houlu onen pris keil ka suv kati en hatkatien onen. Ka Natnali varei mal vinvin vakur vasi umen enek.^g

**Umen koa Iesu mul mumoni en meten Ahi en usite orer
tahos imok mulin umen onen pris keil telamu**

8 ¹Vatte ten tounah vasi koa komai memul mevitene ekek: more **asuv houlu onen pris keil** mul tuai koa mum vasi tounah keil enek koa memul mevit usili, ka kei mul mum en usite orer. Ka kei mul rondan en usite matu ten vulin ten keihoen onen Ahi en out nesa.^h ²Kei kur umen ten asuv houlu onen pris keil en out koa vi votut vis vi votut imok neim en Eim Votut onen Ahi en out nesa varei. Eim Votut enek koa Ahi varei mumoni, kei tahos imok mulin Eim Tavolin koa meatin keil ten out netan amumoni koa kur suvalien ten koa mul en out nesa.ⁱ

³Koakeil vasi aling keil umai avi asuv houlu onen pris keil amul asan sanien votut keil min Ahi ka amuas buluk ka nani keil en usite onen meatin keil. Sakini, mal keke asuv houlu koanek onen pris keil en out nesa hesan etai tounah min Ahi. ⁴Vahit kei vato en out netan, varvitei

^c 7:22 Hib 8:6; 12:24 ^d 7:25 Rom 8:34; 1Sion 2:1 ^e 7:26 Hib 3:1; 4:14; 6:20; 8:1; 9:11
^f 7:27 Lev 9:7; 16:6,15 ^g 7:28 Hib 5:1-2 ^h 8:1 Hib 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 9:11; Sam 110:1; Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 10:12; 12:2 ⁱ 8:2 Nam 24:6

pris, veni pris keil amul tuai koa asan sanien votut keil min Ahi musil asa koa kei meng kati min Mosis. ⁵Ka tounah koa pris keil amumoni keke avaha netan min Ahi en Eim Tavolin, amumoni en out tai koa vi niniven enges ten asa koa mul en out nesa.^j Koanek suval asa koa Ahi viteni min **Mosis** navong meng kati voumon Eim Tavolin onen vit, “*Kumon tounah vasi housil niniven koa narie lati minuk en vatihou enek.*” *Eks 25:40* ⁶Ka kosa, umen koa Iesu mumoni suval asuv houlu onen **pris** keil tahos imok mulin koa pris keil telamu amumoni. Ka navong kei mul mum en meten Ahi en usite onen meatin keil, kei mul mum musil **hatkatien takeih** koa tahos imok mulin hatkatien takeih telamu. Veni navong Ahi mumoni, suv kati en hatkatien tai koa sakini mai tahos imok.^k ⁷Vahit hatkatien takeih koa mulamu vama vasi, Ahi varmumonte hatkatien takeih tamun. ⁸Ka veni Ahi votini keke meatin keil onen arali koteh hatkatien takeih telamu koa mumoni ral min keil, kei vit usil hatkatien takeih tamun vit,^l

*“Inau, Iahova, naviteni keke avong tai mul mai
koa numon hatkatien hau takeih hetal min me-Isrel keil ka hetal min
me-Sudah keil emun.”^m*

⁹ *Hatkatien hau takeih koanek hersuvaltei hatkatien telamu
koa namumoni ral min avu one keil telamu,
en avong koa navuli kat he
ka namulamun keil alokovein kantri ten out Isip.
Veni keil arali koteh hatkatien takeih telamu koa namumoni ral min
keil.*

Sakini, narlei kattei mun keil.

¹⁰ *Hatkatien hau koa numoni hetal min me-Isrel keil en avong enek
hemukok:*

*Inau, Iahova, niling mengkatien onak keil il en tine,
ka nitis kati hel en rendemien one.*

*Inau nihi Ahi one,
ka keil ihi meatin keil onak.*

¹¹ *Hesakini, keil irviseintei mun tue keil availea en Iahova
veni keil vasi ilea enau,
koakeil avi havipi heha hetokol koakeil amamarite.*

¹² *Anatin, keil ilea enmahisien onak veni nirleletei mun hetisa en keil
ven tounah keil koa amumoni romaltei.*

Anatin, nirmundemtei mun tisaen keil one

^j 8:5 Kol 2:17 ^k 8:6 Hib 7:22; 9:15; 12:24 ^l 8:8 Ser 31:31-34 ^m 8:8 En sua 930 BC, sua keil mulamu en avong Iesu avasi, me-Isrel keil uvae ral min keil eris ka ariti vas keil avi vangi meatin elu. Koakeil amul en out not, avise en me-Isrel keil. Ka mari vatiamal elu ten Sudah ka Bensamin koa aka en out Serusalem ka out keil en out saot, avise keil en me-Sudah keil.

koa va kat keil."

Ser 31:31-34ⁿ

¹³Sakini, navong Ahi mul selus usil "*hatkatien hau takeih*," rie lati keke hatkatien takeih koa mumoni ral min keil mulamu matu tuai. Ka tounah vasi koa matu ka romumtei mun, hervitei tuetin heha hevuol vasi.

**Umen koa Iesu mumoni en Eim Votut en out nesa tahos imok
mulin umen vasi keil koa pris keil en out netan amumoni**

9 ¹Navong Ahi mumon hatkatien takeih koa mulamu ral min me-Isrel keil, meng kat keil usil mukave avati out koa akilea avahisu mini eni ka sakien sa mal avoumoni keke avaha netan mini. ²Sakini, aleh mari tavolin tai, ka out neim, avise en Out Votut. En out enek aling laet koa mulomal, ral min avet tai koa aling veret ten sanien votut onen Iahova en hoite. ³Ka, en out neim enek, arekein kaliko tai keke vatiti vas rum enek valu. Ka rum tamun enek, aleh tavolin tamun. Out neim enek avise en out koa vi votut vis vi votut imok. ⁴En out enek, aling pesin tai koa amumoni en gol koa amunit senta votut keil ien. Ka **Bokis ten Hatkatien Takeih onen Ahi**|**hatkatien takeih** mul ien koa usite vasi keil teni aremal kati en gol. En Bokis enek aling veite koa vi gol koa asien manna va ien, aling eisal onen **Eron** koa son hungeite, ka aling ahat elu koa amutis kat mengkatien halualim ten hatkatien takeih onen Ahi ien. ⁵En hoi bokis, amumon sereb elu lurondan en usite keilu teni koa apoueau kav koe out koa Ahi mul rie lat enmahisien onen min meatin keil eni ven tisaen keil one. Ka avong koanek rovitei avong kati keke mal mahit kilea tounah vasi keil enek min kami. ⁷

⁶Navong aling revi tounah keil enek en Eim Tavolin, lisenges en avong vasi, pris keil uva neim en out koa mulamu keke avoumon umen kati one eni. ⁷Ka en out koa elu eni koa vi votut vis vi votut imok, **asuv houlu onen pris keil** enges kilea vaha ien, ka kilea voumoni hatte vatas en sua vasi keil. Ka navong va ien, lah pesin tai koa ara ten sanien votut tai mul ien keke vakas motein meten Ahi ran tisaen keil onen, ka ran tounah tisa koa meatin sav keil amumoni koa areingeingeni. ⁸Ka en sakien keil enek koa pris keil amumoni, **Ninin Votut** mul rie lati keke sise vaha en out koa vi votut vis vi votut imok koa Ahi mul ien mul ro suai veah keke meatin kuren keil asakras avaha ien. Ka out koa Ahi ro ien mul ro suai neim en Eim Tavolin enek en avong vasi koa mari Eim Tavolin mul veah mulomal. ⁹Ka tounah enek vi tatavolien min ir keke sanien votut keil ka ran buluk, sipsip, vuo nani keil koa Siu keil amul asani min Ahi rovinvintei. Veni sanien keil ekek asakras avoum revi rendemien orer vuo avasakin tiner

ⁿ 8:12 Hib 10:16-17 ^o 9:2 Eks 26:1-20; 25:31-40; 25:23-30 ^p 9:3 Eks 26:31-33

^q 9:4 Eks 30:1-6; 25:10-16; 16:33-34; Nam 17:8-10; Dut 10:3-5 ^r 9:5 Eks 25:18-22

^s 9:6 Nam 18:2-6 ^t 9:7 Eks 30:10; Lev 16:2,14,15

neim vamai vama! vavinvin vasi.^u ¹⁰Asakras avoumon etai tounah veni avit usil sakien keil taanianien, tamunmunien, takas aheien, ka sakien sav keil koa akilea avoumon meatin tai vato en aven hae enges. Ka mal keke meatin keil il umon sakien keil enek hel hetokol avong koanek koa Ahi ling kati keke housil sise hau tai keke hesakin tounah vasi hemai hemal rev.^v

¹¹Ka navong Kristo emai, mai vi asuv houlu onen pris keil ka mul lah tounah keil tetahos koa romul rolesi tuai. Ka kei mul mum en Eim Votut en out nesa koa tahos imok ka hetetamen imok mulin Eim Tavolin ten out netan koa meatin keil enges amumoni.^w ¹²Ka navong Kristo va vesesal ven Ahi en out neim en out votut en out nesa, rolahtei ran buluk vuo ran nani tai. Vuo, va vesesal ven Ahi ral min ran kati. Ka en sakien enek, Iesu vul lat tisaen vasi keil orer ka sakin methos onen Ahi mul en ir lises ka lisenges.

¹³Navong pris keil amusil kat mengkatien keil telamu, asakin meatin keil koa armutotei en meten Ahi amuto ris ral min ran nani ka buluk keil. Ka amumon keil amuto emun ral min oai koa akukuvini en keil koa avilesi ral min vulimeas ten titi buluk koa amuniti vahi sanien votut tai. Ka sakien keil ekek sakin keil amuto en ave hae.^x ¹⁴Ka ran Kristo kilea voumon tounah koa vahi hetetamen imok en usite orer. Musil rendemien onen Ninin Votut koa mul lisenges, Iesu san sasen en moulien onen koa mutolas min Ahi. Ka ara ten sanien votut onen kas motein rendemien keil orer ran sakien keil koa avi heisav enges koa asakras avasan moulien min ir. Anatin, ran sakin ir romuto en meten Ahi koa moul lisenges keke rokilea rovaha netan mini.^y

¹⁵Ran Kristo sakin hatkatien takeih hau koa Ahi mumoni ral min meatin keil onen mai vi anatin ka keih tamun. Sakini, kosa, Kristo mul mum en meten Ahi en usite onen koakeil Ahi vise keil, keke akilea avakur tounah vasi koa sakras vavus koa mul en hen Ahi koa kei vat kati vit hesani min titiali keil onen. Ka rokilea rovakur tounah keil enek veni matien onen vul lat tisaen vasi keil koa romumoni va kat hatkatien takeih telamu.^z

¹⁶⁻¹⁷Musil sakien onen meatin keil houlu, navong meatin tai moul veah, kei mumon hatkatien takeih tai keke hesan tounah koa mul en hen min titiali keil onen navong hemat. Ka titiali keil onen irlestei mau heite ten hatkatien onen hetokol avong koa meatin enek hemat anatin. Veni ikur heite ten hatkatien enek navong kei koa mumoni hemat.

¹⁸Musil rendemien koanek, amuas buluk ka nani keil ka asan ara one min Ahi vasakin hatkatien takeih koa mulamu emai vahi anatin. ¹⁹En

^u 9:9 Hib 10:1-2 ^v 9:10 Lev 11:2; 11:25; 15:18; Nam 19:13 ^w 9:11 Hib 3:1; 4:14; 6:20; 7:26; 8:1; 10:1 ^x 9:13 Lev 16:3,14,15; Hib 10:4; Nam 19:9,17-19 ^y 9:14 1Pit 1:18-19; 1Sion 1:7; Hib 6:1 ^z 9:15 Hib 7:22; 8:6; 12:24

avong enek, **Mosis** vit meseini min meatin keil mengkatien vasi keil ten hatkatien takeih enek. Evus, keil amaeni keke usili. Sakini, Mosis kur veite koa ran buluk ka nani keil mul ien, ka vilesi ral min oai. Evus, lah oumunai tetaveah koa avise en hisop, par kat hilin sipsip koa vilhili en keleite, ka rang rinduni en ara enek. Evus, Mosis kukuvin ara va kat tus ten **mengkatien keil onen Ahi**|**Mengkatien keil onen Mosis**, ka kukuvin ara va kat meatin vasi keil emun.^a ²⁰Ka navong mumoni mukonek, viteni vit, *“Koanik vi ara koa san keihoen min hatkatien takeih koa Ahi mumoni ral min kami.”* *Eks 24:8* ²¹En vati sise enek, Mosis kukuvin ara va kat Eim Tavolin onen Ahi, ka va kat tounah vasi keil koa mul ien koa **pris** keil amum ral mini navong uva netan min Ahi.^b ²²Anatin, navong amusil mengkatien keil telamu onen Ahi, vesesal tounah vasi keil akukuvin ara eni keke avato en meten Ahi. Veni, munak avarsakintei ran sanien votut tai voue, asakras avakas motein meten Ahi vasakini varleletei mun vatisa en meatin keil ven tisaen keil one.^c

Ara koa Iesu sani kas motein ir ran tisaen keil ka mul sakin methos onen Ahi mul en ir

²³Eim Tavolin ka tounah vasi koa mul ien avi niniven enges ten anatinien ten tounah koa mul en out nesa. Ka mal keke amusil sakien enek vasakin tounah keil avato vatal min ara. Sakini, mal imok avasan sanien koa vatahos imok vasakin tounah keil koa mul en out nesa vamaï vatolas. ²⁴Veni Kristo rovatei neim en Out Votut tai koa meatin keil enges amumoni, koa vi niniven enges ten asa koa vi anatin en out nesa. Kei eva en Out Votut koa mul en out nesa vareï, ka va mulomal en meten Ahi en usite orer.^d ²⁵Ka navong Iesu va vesesal ven Ahi, san moulien onen mini avong tas vareï. Sakien onen teisav en asa koa **asuv houlu onen pris keil** ten out netan mul mumoni, veni kei va en out koa vi votut vis vi votut imok en sua vasi keil, ka rosantei ara kati onen. ²⁶Veni vahit Iesu emun vaha vasan sanien onen en sua vasi keil vamukonek, kei vakur mahien en avong koa Ahi mum rohtoh en out netan vatokol keite teni keke val vasan ara kati onen en sua vasi keil. Ka romukteinek. Veni, en avong enek koa vesesal tounah vasi vatokol keite teni, Kristo va en meten Ahi avong tanges keke vasan moulien onen sasen vasuval sanien votut mini keke vahul lat **tisaen** onen meatin keil.

²⁷Ahi ling kati keke meatin vasi imat avong hetas. Ka hekatau, keil ilomal en meten en mari kot onen keke valei rahat usite one.^e ²⁸En vati sise enek, Kristo emun san moulien onen emat avong tas. Ka Ahi les moulien onen vi sanien votut tai koa lah lat vasin tisaen onen meatin keil

^a 9:19 Eks 24:3,6-8; Lev 14:4; Nam 19:6 ^b 9:21 Lev 8:15,19 ^c 9:22 Lev 17:11

^d 9:24 1Sion 2:1 ^e 9:27 Sen 3:19

houlu. Ka Kristo hemai ris avong tamun, ka hervitei mun keke valah lat tisaen keil orer. Navong hemai ris, houtut meatin vasi keil koa rendemien one keih keke avatosin amairisien onen.^f

**Sanien tas koa Iesu Kristo sani en usite onen
meatin keil vinvin ten avong vasi**

10 ¹Mengkatien|Mengkatien keil onen Mosis keil telamu koa Mosis sani min me-Isrel keil avi niniven enges. Anatin, avi niniven ten tounah koa vi anatin ka tahos imok koa mul en out nesa koa hemai. Mukonek, vati sanien votut keil koa asani en sua vasi sakras vasakin koakeil umai ven Ahi avamai avamal avavinvin vasi en meten. ²Veni, vahit koakeil uva netan min Ahi avato ran tisaen keil one anatin, keil avarlongtei mun vatisa ven tisaen ka avarsantei mun sanien votut keil vaha mini. ³Ka sanien votut keil koa asani en sua vasi mul mumon meatin keil amundem kati keke tisaen one mul veah. ⁴Veni ran buluk ka nani keil sakras valah lat vasin tisaen keil ran meatin keil.^g ⁵Sakini, navong Kristo mul mai en out netan, kei viteni min Ahi vit,

*“Sanien keil ka tounah koa amuniti va minuk em rovattei.
Ka kosak mesein aven venau.*

⁶ *Koseseini varei navong amunit vuseri en out ten sanien votut,
vuo uas buluk ka sipsip keil vasakin methos onom val en keil.*

⁷ *Ka inau naviteni minuk navit, ‘Inau ke.*

*O Ahi, numai keke num housil rendemien onom,
hesuval koa amutisi mul en Tus Votut usil inau.’ ”*

Sam 40:6-8

⁸En selusien ekek, Kristo viteni vit, *“Sanien keil ka tounah koa amuniti va minuk em rovattei. Koseseini varei navong amunit vuseri en out ten sanien votut, vuo uas buluk vuo sipsip keil vasakin methos onom val en keil.”*

Tounah keil enek avi asa koa amul asani musil mengkatien telamu.^h

⁹Evus, Kristo viteni mun vit, *“Inau ke. O Ahi, numai keke num housil rendemien onom.”* Sakini, navong Iesu san kei suval koa viteni katau, suval koa kei ling seh en sanien votut keil telamu, ka san moulien onen vahi sanien votut ten lisenges keke vakur vulie.ⁱ ¹⁰Anatin, veni Iesu Kristo mum musil rendemien onen Ahi, navong san sasen ten aven mini, sanien onen sakin ir romai romuto ran tisaen keil. Sanien tas onen en usite onen meatin vasi keil vinvin ten avong vasi.^j

¹¹En usite ten umen one, **pris** keil vasi amumon umen one en avong vasi. Ka asan vati sanien keil lises en avong vasis koa asakras avalah lat tisaen keil.^k ¹²Ka en usite onen Kristo, kei san sanien votut tas onen koa vinvin vahul lat meatin vasi keil ran tisaen keil one ten avong vasi. Ka

^f 9:28 Hib 10:10; Aes 53:12; 1Pit 2:24; Plp 3:20; 2Tim 4:8 ^g 10:4 Lev 16:15,21; Hib 9:13
^h 10:8 Sam 40:6 ⁱ 10:9 Sam 40:7 ^j 10:10 Hib 9:12,28 ^k 10:11 Eks 29:38

navong sani evus, “*kei rondan en usite matu onen Ahi.*” Sam 110:1^l ¹³Ka kei mul veah ekonek “*hetokol avong koa Ahi heling vativieh keil onen en hen.*” Sam 110:1 ¹⁴Veni, ral min sanien tas, kei mumon koakeil amuto ran tisaen keil one umai amal avinvin vasi en meten Ahi ten lisenges.

¹⁵Ka **Ninin Votut** emun san selusien koa rie lati keke koanek anatin. Mulamu viteni vit,

¹⁶“*Hatkatien takeih hau koa numoni hetal min meatin keil onak en avong enek hemukok:*

*Inau, Iahova, niling mengkatien onak keil il en tine,
ka nitis kati hel en rendemien one.*”

Ser 31:33^m

¹⁷Ka evus viteni vit,

“*Anatin, nirleletei mun hetisa en keil ven tounah keil koa amumoni romaltei,*

ka nirmundemtei mun tisaen keil one koa va kat keil.” Ser 31:34ⁿ

¹⁸Sakini, navong methos onen Ahi mul tuai en meatin keil, irsantei mun sanien votut keil vasakini varleletei mun vatisa en keil ven tisaen keil one.

Ven sanien koa Iesu sani, rokilea rovamai vesesal ven Ahi

¹⁹Sakini, tuak ka ahinkuli keil, veni ran Iesu mumon sise ven ir, rehermetautei keke rovaha vesesal ven Ahi en out koa vi votut vis vi votut imok.^o ²⁰Veni navong aven metetal ka mat, kaliko koa ring koe meatin keil arvatei vesesal ven Ahi sipasi usite elu ka sehen sise maluv ven ir. ²¹Ka kosa, Iesu mai vi asuv houlu onen **pris** keil en eim onen Ahi koa vi hetetamen imok ka mul mulomal en usite orer. ²²Sakini, rehemai vesesal ven Ahi hetal min tina koa muto ka demkatien koa vi anatin. Navong romai vesesal veni, reheilea keke suval Kristo kukuvin ran en ir ka sakin tiner neim muto ran rendemien keil tatisa, ka kei kas motein aver hae ral min oai koa mutolas.^p ²³Sakini, rendemien orer nalanglangotei, ka rehuli kat demkatien orer hekeih koa roviteni rovit romul roling desien orer mul ien. Rehoumoni hemukonek veni rokilea rovandesin Ahi koa mul mum vasin hatkatien keil onen.^q ²⁴Ka tahos rehendem usili mukave rokilea rovakekataun ir keke er hehathat ir ka rehoumon sakien keil koa hetahos. ²⁵Ronalokoveintei sakien ten lahruaien, suval koa tei keil amul amumoni. Ka rehesel kat ir hehi houlu mok, veni romul rolesi keke avong ten amairsien onen Asuv mul mai vesesal.

²⁶Anatin, rehelekati, veni munak rokilea en anatinien usil Iesu Kristo tuai, ka romules romumon **tisaen**, sanien tovuol emun vasakin ir rovato

^l 10:12 Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 8:1; 12:2 ^m 10:16 Hib 8:10

ⁿ 10:17 Hib 8:12 ^o 10:19 Hib 4:16 ^p 10:22 Esek 36:25; Efes 5:26 ^q 10:23 Hib 4:14

ris ran tisaen keil orer.^r 27 Sakini, mal keke koakeil amules amumon tisaen keil il imetau hehi houlu navong arosin avong koa Ahi helei rahit usite one ka hesan mahien min keil hehit iha en Ahang koa sakras vavus koa hean lin vativieh keil onen.^s 28 Vi anatin keke navong meatin tai rali koteh **mengkatién|Mengkatién keil onen Mosis** keil onen **Mosis** ka “*meatin elu vuo etel avit leini vi anatin,*” *Dut 17:6^t* arrie lattei mun enmahisien mini, asan matien mini. 29 Veni koanek vi anatin, mihendem usil asa koa hekistal en meatin koa kilea anatinien usil Kristo, ka mules mumon tisaen. Meatin enek rie lati keke mul lei sesein Natin Ahi. Kei mul kur heisav en ran Iesu koa sakin **hatkatién takeih** hau onen Ahi mai vi anatin, ka koa sakin kei mai mutolas en meten Ahi. Ka kei mul selus tisa va kat Ninin Votut koa rie lat more envatien mini. Sakini, anatin keke asa koa hekistal en vati meatin koa mukonek hetisa revu mok.^u 30 Koanek hehi anatin veni rokilea Ahi koa viteni vit, “*Inau Iahova varei naviteni keke nisa kes asa koa amumoni. Anatin, inau nisakin keil ian heite ten sakien tisa one.*” *Dut 32:35^v* Ka viteni mun vit, “*Iahova helei rahit usite onen meatin keil onen.*” *Dut 32:36^w* 31 Sakini, rehelei kati, veni, munak rehehi vati meatin keil koa hemukonek, hetisa vis hetisa mok navong reheha en hen Ahi koa moulu.

32 Sakini, mihendem ris sakien keil onami mulamu, navong milei kilea meneai onen Ahi. Mihendem risi mukave milehkao houlu ven sakvisien keil koa mikuri ven demkatién onami, koa mikuri ral min rendemien koa tetaveah. 33 Avong houlu meatin tisa keil aselus tisa kat kami ka apurun kami en meten mesav keil. Ka minametautei keke mivapil vatal min koakeil akur vati sakvisien keil enek.^x 34 En avong mulamu enek, kami emi mahis koakeil amul en eim takeih. Ka navong kavmen san mahien min kami veni mivi Kristin keil ka amaen meatin keil umai alah vasin tounah onami, mimaen revu min keil ral min sien. Mimaeni veni mikilea keke tounah onami ten demkatién hel lisenges ka tahos vis tahos imok mulin tounah koa akuri. 35 Sakini, kosa, minametautei, veni vi anatin keke uite ten koa mihekuri ven demkatién onami hetahos imok. 36 Mihesakin rendemien onami hetaveah keke mikilea mivoumon asa koa Ahi en vati. Veni hemukonek, mihekur asa koa kei vat kati.^y 37 Koanek suval Tus Votut viteni koa vit,

“*Avong havivi sesuk,*

ka kei koa mul mai hemai anatin ka hertountei.

38 *Ka kei koa musul Ahi ral min demkatién, kei hemai hemal en meten ka hemoul lisenges.*

Ka Ahi rositei ven meatin koa metau ka viles eris.”

Hab 2:3-4^z

^r 10:26 Hib 6:4-8 ^s 10:27 Aes 26:11 ^t 10:28 Dut 19:15 ^u 10:29 Eks 24:8; Hib 13:20

^v 10:30 Rom 12:19 ^w 10:30 Sam 135:14 ^x 10:33 1Kor 4:9 ^y 10:36 Luk 21:19; Hib 6:12

^z 10:38 Aes 26:20; Rom 1:17; Kal 3:11

³⁹Ka ir rorvitei meatin keil koa rovametau, rovahiles eris, ka rovavuol. !Vuo! Ir rovi koakeil romulomal keih en demkatien orer ka Ahi mul san moulien ten lisenges min ir.

Mukave Ahi mum ka en meatin keil telamu koa akur demkatien

11 ¹Rokur demkatien navong rokilea revi keke reheles heite ten asa koa roling desien orer eni, ka rokur anatin en tounah keil koa rosakras rovalesi. ²Tus Votut selus tahos usil avu keil orer ven demkatien koa akuri. ³Veni rokur demkatien, romundem kilea keke Ahi mumon out netan ral min selusien onen enges. Sakini, tounah vasi koa rokilea rovalesi, Ahi mum rohtoh eni ral min tounah koa rosakras rovalesi.^a

⁴Veni **Ebel** kur demkatien, kei san sanien votut tai min Ahi koa tahos imok mulin sanien onen **Ken**. Navong Ahi lei kilea demkatien onen Ebel, si veni ka si ven sanien onen emun. Sakini, Tus Votut viteni keke Ebel mal en meten. Ka, avaseini keke Ebel mat, demkatien koa rie lati mul visein ir kosa.^b

⁵Veni Inok kur demkatien, kei romattei. Ahi kulati vina nesa ka meatin tovuol kilea vahotini. Tus Votut viteni keke Ahi si ven Inok, ka kulati vina en out nesa.^c ⁶Ka rokilea keke meatin tovuol voumon Ahi vasi veni munak demkatien onen tovuol. Veni koakeil vasi umai ven Ahi ikur demkatien keke Ahi mul, ka mul san uite min koakeil amul alekati.

⁷Veni **Noah** kur demkatien, kei long kat Ahi navong sel kati usil tounah keil tatisa koa hemai koa kei rolestei veah. Ka veni Noah vouhou min Ahi, kei muti mari sip tai keke voutut onen keil avamoul. Ka mari sip enek koa Noah muti vi metai tai min meatin sav keil vatie lati min keil keke mal Ahi hesan mahien min keil ven longrasien one. Sakini, Ahi lesi keke Noah mal en meten veni kur demkatien.^d

⁸Veni **Ebrahim** kur demkatien, kei long kat Ahi navong vise keke heha en kantri tai koa vat kati vit hesani mini. Ka avaseini keke reingeingen out koa mul va ien, Ebrahim lokovein kantri kati onen ka va.^e ⁹Veni kur demkatien, navong rokol kantri koa Ahi vat kati mini, Ebrahim ro ien suval heou tai. Anatin, kei ka onen keil aro enges en eim tavolin keil, suval koa **Aesak** ka Siekob emun lumumoni koa lukistal en vatiamal onen katau eni. Ka vati hatkatien koa Ahi sani min Ebrahim va rokol keilu emun ka onen keil.^f ¹⁰Ebrahim ro suval heou mukonek veni ling rendemien onen keke vatosin mari taon en out nesa. Koanek vi taon koa Ahi varei ling kati ka mumoni musil rendemien onen, taon tai koa hel lisenges. ¹¹Veni Ebrahim kur demkatien, Ahi sakini kei mai vi tata tai,

^a 11:3 Sen 1:1; Sam 33:6,9; 2Pit 3:5; Rom 4:17 ^b 11:4 Sen 4:3-10 ^c 11:5 Sen 5:24

^d 11:7 Sen 6:13-22; 7:1; 1Pit 3:20; Rom 3:22; 4:13; 9:30 ^e 11:8 Sen 12:1-5; Umen 7:2-4

^f 11:9 Sen 23:4; 26:3; 35:12,27

avaseini keke vi ulmatu revu tuai ka **Serah** vi lumalum. Ahi mumoni mukonek veni Ebrahim mundesini keke Ahi hehuli kat hatkatien onen.^g 12 Sakini, rolesi keke, avaseini Ebrahim vi ulmatu vis vi ulmatu koa mul mai vesesal ven matien onen,^h Ahi sakin “*koakeil ikistal ika eni ihi houlu vis ihi houlu mok isuval hitu ten teilang vuo isuval veien ten atas.*” Sen 22:17ⁱ

13 Navong Ebrahim, Aesak ka Siekob telmat, demkatien oneatel en hatkatien onen Ahi keih veah, avaseini telrokurtei veah asa koa vat kati min keitel. Suval koa tellele soutin eni ka tellonge tahos veni. Sakini, ral min sien, telvit leini keke telvi heou koa atan oseatel kati en out netan tovuol.^j 14 Ka rokilea keke koakeil aselus mukok amul alekat kantri tai koa hehi one kati. 15 Telromundemtei mun usil kantri koa tellokoveini. Veni vahit telval telvandemi, telkilea telvaha ris eni. 16 Ka envatien oneatel mul en kantri tai koa moreite mok, kantri koa mul en out nesa. Sakini, veni demkatien oneatel eni keih mukok, Ahi romemoutei keke meatin keil avahise en Ahi oneatel. Veni vi anatin keke sak mesein mari taon tai en out nesa vahi oneatel.^k

17 Veni Ebrahim kur demkatien, kei maeni vasan natnali koa Aesak vahi sanien votut tai navong Ahi visi keke valei vis anatinien ten demkatien onen. Anatin, Ebrahim sak mesein kei keke vouas natnali kati koa tas eli varei vahi sanien votut tai min Ahi, avaseini keke Ahi vat kati vit hetokol kati.^l 18 Veni Ahi selus min Ebrahim usil natnali enek vit, “*Vatiamal keil koa navat kati minuk, keil ikistal ika en Aesak.*” Sen 21:12^m 19 Ka Ebrahim long kati veni mundemi keke Ahi kilea vatali lat Aesak ran matien. Ka, en usite tai, rokilea rovahiteni rovahit anatin keke Ebrahim kur ris Aesak ran matien.

20 Ven Aesak kur demkatien, navong mai matu revu, kei san tokolkatien min Siekob ka **Esao** usil avong koa hemai veah en moulien onealu.ⁿ

21 Veni Siekob kur demkatien, navong vesesal vamat, kei rokol kat retai en natnali Siosep keilu.^o Evus, “*Siekob suv kat kei en eisal onen ka va netan min Ahi.*” Sen 47:31

22 Veni Siosep kur demkatien, navong vesesal vamat, san selusien usil avong koa me-Isrel keil imea ran kantri ten out Isip. Ka veni ling demkatien onen vit koanek hekur out, san selusien min keil usil hemukave umon sa en teiai onen navong uva.^{p q}

23 Veni tata ka mama onen **Mosis** lukur demkatien, navong Mosis avasi, luling suaini avati etel (3), veni alesi keke tivava enek moreite

^g 11:11 Sen 17:19; 18:11-14 ^h 11:12 Rom 4:19 ⁱ 11:12 Sen 15:5-6; 32:12;

Eks 32:13; Dut 1:10; 10:22 ^j 11:13 Sen 23:4; 47:9; 1Kron 29:15; Sam 39:12; 1Pit 2:11

^k 11:16 Eks 3:6,15; 4:5; Mak 12:26 ^l 11:17 Sen 22:1-10; Tiem 2:21 ^m 11:18 Rom 9:7

ⁿ 11:20 Sen 27:27-29,39-40 ^o 11:21 Sen 48:15-16 ^p 11:22 Siosep vis keil keke ikur teiai onen navong ilokovein kantri ten out Isip ka uva ris en atan koa Ahi vat kati min keil (Sen 50:25-26). ^q 11:22 Sen 50:24-25; Eks 13:19

mok. Keilu lurmetautei keke luvalong ras mengkatien onen asuv houlu ten out Isip.^r

²⁴Veni Mosis kur demkatien, navong mouli mai mariso, seseini keke avahise en natin natnahin asuv houlu ten out Isip.^s ²⁵Ka ling rendemien onen keke hetahos imok hekur mahien hetal min meatin keil onen Ahi helin koa val vasi ven **tisaen** ten avong vahi havivis. ²⁶Kei lesi keke mahien koa mul kuri veni ling demkatien onen en Mesaea koa Ahi vit hesani hemai tahos imok mulin tounah tetahos ten out **Isip**. Veni kei mul lele soutin va en uite ten demkatien koa Ahi hesani mini. ²⁷Veni Mosis kur demkatien, lokovein out Isip ka rometauntei vurohien onen asuv houlu teni. Mosis ling rendemien onen keih keke hehikiti heha veni suval koa les Ahi, koa asakras avalesi, mul mulamuni.^t ²⁸Veni Mosis kur demkatien, long kat ren Ahi ka visein me-Isrel keil en sakien koa umon **Anien ten Mul Laui|Anien ten Mul Laui** eni ka hemukave ilelein ara en voiteh one. Sakini, navong angelo hemai hou vinvini moeite vasi keil koa avi meahos, hermuastei moeite keil onen me-Isrel keil.^u

²⁹Veni me-Isrel keil akur demkatien, amual koteh Atas Tahilhili en atan tames enges. Ka navong me-Isip keil asak visi avoumoni, atas mutaluh koe keil ka keil vasi umatmat.^v

³⁰Veni me-Isrel keil akur demkatien, amual rahit taon ten out Seriko avong oulu (7), ka mari vieh teni merangle.^w ³¹Veni Rehab, koa vi ahin ten sise, kur demkatien, kei kur revu meatin elu taleisuaian onen me-Isrel keil ka kataun keilu. Sakini, kei romattei vatal min koakeil along ras ren Ahi.^x

³²Nakilea maselus usil meatin sav keil houlu, ka avong rovinvintei keke maselus usil demkatien onen Kideon^y ka Barak,^z demkatien onen Samson ka Seftah,^a demkatien onen **Deved**^b ka **Samuel**,^c ka demkatien onen **provot** keil emun. ³³Ka veni keil akur demkatien,

uvae lin asuv houlu ten kantri sav keil,^d
alosis kat revu meatin keil ral min maluen,^e
akur ui hatkatien keil onen Ahi,
ales Ahi mumon ongon laeon keil katiloh,^f

³⁴arlongtei soso ten mari ahang,^g
alohosai ran naef tahuen,
ave memerau, ka akur ris keihoen,
amumon tounah koa marite en vaeen keil,

^r 11:23 Eks 2:2; 1:22 ^s 11:24 Eks 2:10-12 ^t 11:27 Eks 2:15; 12:51 ^u 11:28 Eks 12:21-30

^v 11:29 Eks 14:21-31 ^w 11:30 Sos 6:12-21 ^x 11:31 Sos 2:11-12; 6:21-25; Tiem 2:25

^y 11:32 Sats 13:2 ^z 11:32 Sats 4:6 ^a 11:32 Sats 11:1 ^b 11:32 1Saml 16:1

^c 11:32 1Saml 2:1 ^d 11:33 1Saml 17:34-36 ^e 11:33 Sats 15:20 ^f 11:33 Dan 6:1-27

^g 11:34 Dan 3:23-25

ka alikat rasilin **meatin tavaeen** keil ten kantri sav keil uva.

³⁵Veni mama keil akur demkatien, keil akur ris titiali keil one koa umat amoul eris.^h Ka mama sav keil, ehon keil one amu vini keil veni aseseini keke avamaluv. Amaeni keke avamat en hen mesav keil keke, hekatau suk, keil akilea avamoul eris ran matien ka avakur moulien tai koa vatahos imok.ⁱ ³⁶Meatin teisav keil, amumon tothohien va kat keil, amutah keil en viau takan, ason keil uva en eim takeih, ka aling sen en keil.^j ³⁷Teisav en keil, akov vinvini keil, arei vas keil usite elu, ka asal vinvini keil en naef tavaeen. Houlu en keil, meatin keil asak purun keil ka amum tisa min keil. Tounah one tovuol ka amusin en hiliven sipsip vuo nani keil enges.^k ³⁸Koakeil enek amual en out volvol ka en vatihou keil nesa, ka aro en valengeihat ka avul keil enges. Vati meatin keil enek atahos imok en meten Ahi, ka out netan rovinvintei keke avato ien.

³⁹Veni keil akur demkatien, Tus Votut selus tahos usil meatin vasi keil enek. Ka, en moulien one, keil arkur vasitei tounah koa Ahi vat kati. ⁴⁰Veni Ahi ling kati keke houmon tounah tai koa hetahos imok en usite orer koa hekatau usite one emun. Veni Ahi ling kati keke reheloh vituai hetal min keil keke, navong rehetokol keite ten lohlohien ten demkatien orer, keil emun imai imal ivinvin vasi en meten.

Reheleisungein sakien keil onen Iesu Kristo

12 ¹Meatin keil ekek arie lati keke demkatien one en Ahi keih. Ka suval koa keil amul rahat ir ka amul amakul en sien navong ales ir romuloh en lohlohien ten demkatien. Sakini, en vati sakien koa meatin ten lohlohien mul lokovein tounah vasi koa meas kati, mal keke ir rehelokovein demkoben vasi keil koa meas kat ir ka **tisaen** koa mul par kat ir. Hevus, reheloh hekeih en lohlohien koa Ahi ling ir eni hetal min rendemien keke rehetokol keite teni.^l ²Reheling meter en Iesu koa mulamun ir en sise ten demkatien, ka koa sakini mai mal vinvin vasi en meten Ahi. Ka veni kei lei kilea sien koa hekuri hekatau, kei kur rendemien koa tetaveah ka maeni vaha vamat en aiveave. Kei romemoutei keke vakur vati matien koa vamukonek koa onen meatin tisa keil. Sakini, navong mat, Ahi vati lati ka maeni rondan en out ten mari houhouen en usite matu ten vulin ten keihoen onen.^m

³Iesu kur sakvisien houlu en hen koakeil amumon **tisaen**, ka kuri ral min rendemien koa tetaveah. Sakini, navong kami milonge tisa,

^h 11:35 1Ki 17:17-24; 2Ki 4:25-37 ⁱ 11:35 Selusien koanik mul vit usil mama tai en 170 BC, sua keil mulamu en avong koa Iesu avasi, koa les natnali oulu (7) akur sakvisien keil houlu ka amu vini retai en keil en meten. Ka navong umatmat, keil vasi avit leini keke aling desien one en Ahi koa hesakin keil imoul eris ran matien. Evus, amu vini mama one emun (2 Maccabees 7:1-41). ^j 11:36 1Ki 22:26-27; 2Kron 18:25-26; Ser 20:2; 37:15; 38:6 ^k 11:37 2Kron 24:21 ^l 12:1 1Kor 9:24 ^m 12:2 Sam 110:1; Mat 22:44; Mak 16:19; Umen 2:34; Efes 1:20; Hib 1:3; 8:1; 10:12

mihendem usil kei keke rendemien onami namottei ka minalokoveintei demkatien koa mikuri. ⁴Navong mimul milehkao ral min tisaen, mihendem kati keke rami romuetei veah ka mirmattei veni. ⁵Ka emi navobongentei selusien ten selkatien koa selus min kami suval mivi titan Ahi keil koa vit,

“Titak, kitaengon revi navong Iahova mul ralimal enuk.

Ka rendemien onom namottei navong mul san mahien minuk.

⁶ *Veni Iahova mul ralimal en koakeil vasi envatien onen mul en keil, ka mul san mahien min koakeil kulat keil avi titan keil kati.”*

Pro 3:11-12ⁿ

⁷Navong mimul mivisu en sakvisien keil, mihekuri hetal min rendemien koa tetaveah hesuval koa Ahi mul ralimal en kami. Ka minalongetei natisa, veni Ahi mul mumoni min kami suval koa mivi titan keil kati. Veni titiali tovuol koa tata onen varralimal entei.^o ⁸Ka munak Ahi roralimal entei kami suval koa mumoni en titiali vasi keil onen, mul rie lati keke mumoni min kami suval mivi titiali keil ten sise enges ka mirvitei titan kati keil. ⁹Navong tata orer keil ten out netan aralimal en ir, rovouhou min keil. Mukonek, mal imok keke reheling rendemien orer heha netan keke rehousil rendemien onen Tata orer koa ro en out nesa keke rehekur moulien ten lisenges.^p ¹⁰Veni tata orer keil ten out netan aralimal en ir ten avong havivi enges musil asa koa mal en rendemien one. Ka Ahi, kei mul ralimal en ir vakataun ir keke voumon ir rovahi votut vasuval koa kei vi votut. ¹¹Navong aralimal en ir ven tounah, rorsitei ir veni. Anatin, mul sakin ir rolonge tisa. Ka katau eni, navong avisein ir en asa koa mal, rokilea rovaless heite teni koa mul kikistal en moulien orer koa vi tomat ka maluen.^q

¹² *Sakini, mihesakin hemi hekeih houm ka alomi hekeih helomal.* *Aes 35:3*

¹³ *Ka “mihelei kati keke ualien onami hemal,” Pro 4:26 keke koakeil amusil kami koa amemerau vuo asakras avoual revi en demkatien one, keil anasavoitei ka anamot. Vuo, keil imai ikeih tamun.*

Selkatien keke ronaseseintei more envatien koa Ahi mul rie lati min ir

¹⁴ *Mihesak visi mivato en tomat vatal min meatin vasi keil, ka mihesak visi keke moulien onami hehi votut. Veni koakeil arvitei votut asakras avales Ahi Asuv.^r ¹⁵Mihelei kati keke minahilestei tinomi ran Ahi koa kur revi kami ven more envatien onen. Veni rotahostei keke koakeil amumoni mukonek, rendemien tatisa onen napuruntei meatin sav houlu nasuval ahing koa mul purun suain vatiai sav keil.^s ¹⁶Mihelekati keke tovuol en kami namatil vituai natal min hanu sav ka nandem maentei tounah keil*

ⁿ 12:6 Rev 3:19 ^o 12:7 Dut 8:5; 2Saml 7:14 ^p 12:9 Nam 16:22; 27:16

^q 12:11 Tiem 3:17-18 ^r 12:14 Sam 34:14; Rom 12:18 ^s 12:15 Dut 29:17

onen Ahi nasuval koa **Esao** mumoni. Veni kei salem en vulin moeite en pelet ten anien tanges.^t ¹⁷Ka kami mikilea eni keke, katau suk, Esao en vati vakur tokolkatien ten moeite, ka sakras. Kei lesi keke, avaseini mis roha veni, ahho tovuol emun keke vahiles asa koa kei mumoni tuai.^u

¹⁸Kami mirmaitei en Vatihou Senae vasuval me-Isrel keil telamu amumoni.^v Mirvatei en out tai koa mikilea mivalesi ka mivatokoli. Mirlestei mari ahang koa mul mukan, mahmah koa malikelik koa mul rupan, ka eang tai koa muhuh keih.^w ¹⁹Kami mirlongtei amaru koa musel keih, ka mirlongtei ren Ahi koa selus keih ramat koa mul sakin koakeil alonge ametau ka apeah keke Ahi herselustei mun hemal en keil. ²⁰Veni me-Isrel keil ametau houlu mok navong along mengkatien koa vit, *“Munak tounah tai mai rokol vatihou koanek, miheov vini, avaseini vi meatin vuo tirendan tai.”* Eks 19:12-13 ²¹Anatin, **Mosis** emun lesi ka metau vit, *“Namul namaleilei en metauen.”* Dut 9:19

²²Ka kami mirmaitei en vatihou ten metauen koa mukonek. Kami mimai ven Hou Saeon en out nesa, taon ten out **Serusalem** nesa koa onen Ahi koa mouli lisenges. Mimai ven **angelo** keil onen koa avi houlu vis avi houlu mok koa amul alah ruai keke avahati lat isen ral min sien.^x ²³Mimai keke mivalah ruai vatal min titiali sav keil onen Ahi koa akur tokolkatien houlu suval avi moeite keil, koakeil amutis kat ise en tus onen Ahi en out nesa. Kami mimai ven Ahi, koa mul lei rahat usite onen meatin vasi keil. Ka mimai en out koa ninin onen koakeil amal vinvin vasi en meten Ahi amul ien.^y ²⁴Ka mimai ven Iesu koa mum en usite onen meatin keil en meten Ahi musil **hatkatien takeih** hau onen.^z Ran Iesu mul vis Ahi keke helele hetahos en ir. Sakini, ran Iesu tahos imok mulin ran **Ebel**, koa vis Ahi vasan sesendaen tai.^a

²⁵Sakini, mihelekati keke minalong seseintei kei koa mul selus min kami. Mihendem kati keke me-Isrel keil koa along sesein selkatien onen Ahi en out netan, keil arlohosaitei ran vurohien onen. ?Veni koanek anatin, kami koa mimul misesein ren Ahi koa mul selus min kami ka en out nesa mihelohosai rani hemukave? !Misakras vare!^b ²⁶En avong koa Ahi selus ka en Vatihou Senae, ren kulul en out netan.^c Ka kosa, kei vat kati tuai vit, *“Nulul en out vasi avong tamun, ka hervitei out netan enges, nulul en out nesa emun.”* Hag 2:6 ²⁷Selusien koa vit, *“avong tamun”* mul vit kilea keke tounah vasi koa Ahi mumoni, kei houlu eni ka heling seh eni keke hetovuol emun. Hesakini, tounah keil enges koa asakras avoulul eni iles.

^t 12:16 Sen 25:29-34 ^u 12:17 Sen 27:30-40 ^v 12:18 Koanik mul selus usil asa koa kistal en me-Isrel keil en Eks 19 ka Dut 5. ^w 12:18 Eks 19:16-22; 20:18-21; Dut 4:11-12; 5:22-27; Eks 19:12-13; Dut 9:19 ^x 12:22 Kal 4:26; Rev 21:2; 5:11 ^y 12:23 Luk 10:20; Sen 18:25; Sam 50:6 ^z 12:24 Sen 12:2-4; Hib 7:22; 8:6; 9:15; 1Pit 1:2 ^a 12:24 Sen 4:10
^b 12:25 Hib 2:1-3; 10:28-29 ^c 12:26 Eks 19:18; Sats 5:4; Sam 68:8

²⁸Ahi mul sani min ir hiasuvien tai koa sakras voulul. Sakini, mal vinvin rehemasmasi hehi houlu mok ka reheha netan mini en houhouen ka metauen. ²⁹Veni Ahi orer kur keihoen koa suval mari ahang tai koa kilea van lin tounah vasi.^d

Selkatien keke sakien keil orer hemal en meten Ahi

13 ¹Mal keke kami Kristin keil mihehikiti keke emi hehathat kami eris. ²Emi navobongentei keke mihekur revi koakeil avi heou en teim onami. Mihendem kati keke meatin tei keil koa amumoni, areingeingeni keke amul akur revi **angelo** keil.^e ³Emi navobongentei keke mivasan kataunien min koakeil amul en eim takeih. Mihoumoni hesuval koa hit kami mun mimul en eim takeih ral min keil. Emi navobongentei keke mivakataun koakeil amul akur mahien keil houlu en hen mesav keil. Mihoumoni hesuval koa hit kami mun mimul mikur sakvisien keil enek.^f

⁴Kami vasi mihehouhou min tetaliheien, ka meahos ka ahin onen koa luretalihe luhehi anatin imok ven keilu enges. Veni Ahi helei rahit usite onen meatin vuo ahin koa retalihe tuai ka va matil vituai ral min hanu sav tai. Ka helei rahit usite onen kei mun koa matil vituai ral min hanu sav navong lurtetalihetei veah.^g ⁵Mihoumon moulien onami hemaluv ran envatien ten mani. Mihelonge hetahos enges en asa mikuri. Veni Ahi viteni vit, *“Nirlokoveintei kami, ka nirseseintei kami.”* Dut 31:6^h

⁶Sakini, rehelomal hekeih ka rehehit,

“Iahova varei mul kataunau, sakini nirmetautei.

?Veni hemukonek, isei kilea voumon tounah vaha kat inau? Meatin tovuol.” Sam 118:6

⁷Mihendem kat avat keil koa amulamun rohtoh en kami en demkatien onami, ka koa asan more longlongien onen Ahi min kami. Mihendem ris ualien one navong amoul semau, ka mukave keil umat. Ka miheleisungein vati demkatien one.ⁱ ⁸Iesu Kristo vatte tas nenganeh, kosa ka lisenges. ⁹Minamaentei hihiseien tateisav keil koa rovitei anatin analamun kami minaha ran sise onen Ahi koa mal. Tahos rendemien onami hekeih veni mikilea en more envatien koa Ahi mul rie lati min kami. Minandemtei keke mihemal en meten veni mimul milong kat mengkatien keil usil anien. Veni vati mengkatien keil ekek asakras avakataun koakeil amusili.^j

¹⁰En usite orer, matien onen Iesu suval sanien votut tai koa alingi en **ahor|Ahor ten sanien votut**. Ka pris keil koa amum en Eim Tavolin

^d 12:29 Dut 4:24; 9:3; Aes 33:14 ^e 13:2 Sen 18:1-8; 19:1-3 ^f 13:3 Mat 25:36; Hib 10:34
^g 13:4 Kal 5:19,21; Efes 5:5 ^h 13:5 Sen 28:15; Dut 31:8; Sos 1:5 ⁱ 13:7 1Kor 4:16;
Hib 6:12 ^j 13:9 Efes 4:14

koa amules amusil sakien onen Siu keil, usite one tovuol ien. ¹¹Mulamu, navong **asuv houlu onen pris keil** onen Siu keil muas buluk vuo nani tai, kei sien lelat tei ara teni en veite keke vakuri vaha min Ahi keke vakas motein meten ran **tisaen** onen meatin keil. Navong mumoni evus, pris sav keil alah teiai teni va hae ran out koa meatin keil aro ien, ka amunit lini enges.^k ¹²Sakini, Iesu emun kur mahien ka emat hae en taon, keke, ral min ran kati, kei kilea vasakin meatin keil onen avato en meten Ahi ran tisaen keil one. ¹³Sakini, rehermemoutei keke reheha hae keke rovaha en out koa Iesu mul ien keke rovapil vituai vatal mini ka rovakur vati sakvisien keil koa kei kuri.^l ¹⁴Veni en out netan ekek, taon tovuol koa kilea vato lisenges. Ka romul rolekat taon tai koa hemai veah.^m ¹⁵Sakini, ven asa koa Iesu mumoni en usite orer, lisenges rehesan masmasien min Ahi hesuval sanien votut orer mini. Ka rehehit leini keke roling demkatien orer en Iesu suval kei vi Asuv orer.ⁿ ¹⁶Ka emi navobongentei keke mihoum hetahos min meatin sav ka mihekakataun keil hetal min asa koa mul en hemi keke mivoumuni, veni vati sanien keil ekek asakin Ahi vasi veni.^o

¹⁷Mihelong kat avat onami keil en demkatien ka mihousil selusien keil one. Veni keil amul alei kokoe ven moulien ka demkatien onami. Ka en avong tai, keil ilomal en meten Ahi keke avasa kes selusien mini usil umen koa kei lingi en he. Mihelong kat keil keke akilea avoum vatal min sien, ka hervitei hetal min rendemien koa tisa, veni rendemien tatisa koa mukonek sakras vakataun kami.^p

¹⁸Mihehis eli en usite onomai keke mehoumon tounah vasi hetal min rendemien koa hetolas, ka sakien onomai ven mesav keil hemal en avong vasi.^q ¹⁹Ka napeah kami marite mok keke mihehis keke Ahi hemanon houmon sise keke nakilea mamai ris ven kami hervitei tuetin.

Hisien ekor

²⁰Ahi vi vatte ten tomat ka kei rali lat Iesu, Asuv orer, ran matien. Iesu suval mari meatin koa mul losil kat revi **sipsip** keil osen. Ka Ahi sakin **hatkatien takeih** onen mai vi anatin ka hel lisenges ka en ran Iesu.^r

²¹Sakini, navisi keke Ahi houm vasin tounah koa hetahos hel en moulien onami keke mikilea mivoum vasin asa koa kei en vati kami mivoumuni. En isen Iesu Kristo, navisi keke Ahi hesakin sakien onami hetahos. Ka hesakini, masmasien ka houhouen heha min Iesu Kristo lises ka lisenges. Anatin.

^k 13:11 Lev 16:27 ^l 13:13 Hib 11:26 ^m 13:14 Hib 11:10,16; 12:22

ⁿ 13:15 2Kron 29:31; Sam 50:14,23; Hos 14:2 ^o 13:16 Plp 4:18 ^p 13:17 Aes 62:6; Esek 3:17

^q 13:18 Umen 24:16; 2Kor 1:12 ^r 13:20 Aes 63:11; 1Pit 2:25; Sak 9:11; Aes 55:3; Ser 32:40; Esek 37:26

Selusien ekor

²²Napeah kami, tuak ka ahinkuli keil, keke mihelong revi selkatien keil enek, veni selusien koanik koa namutisi vat min kami rotaveahtei. ²³Ek vat kami mivailea keke tuer Timoti mea tuai ran eim takeih. Ka munak hemai hekalah, nikuri hetal minau navong nihat nisao en kami. ²⁴Mihehiten 'more' onak heha min avat vasi keil onami ka min meatin vasi keil onen Ahi emun. Tuomi keil en demkatien koa aro en out Itali aviten 'more' one vat min kami. ²⁵Navisi keke more envatien onen Ahi hel ven kami vasi.